

Аспекти визначення альтернатив та оптимізація напрямів стратегічного розвитку території міста

Калашнікова Х.І.

Харківський національний університет міського господарства

імені О.М. Бекетова м. Харків

kristall211@rambler.ru

Система постійного, науково обґрунтованого моніторингу на рівні міста дозволяє адміністрації виробити ефективні механізми забезпечення соціально-економічного розвитку, визначити пріоритетні напрямки і стежити за результатами прийнятих рішень, відслідковуючи рух до намічених у стратегічних документах цілей. Тому актуальною є проблема удосконалення стратегічного управління соціально-економічним розвитком міста на основі впровадження сучасного оціночного інструменту формування та реалізації стратегії.

Практики доводять, що багато в чому успішність розвитку міст визначається не лише ступенем регулятивного впливу державних органів влади. Можливість врахувати особливості розвитку кожного міста, його економічну базу, соціальні показники з'являється лише за умов визначення стратегічних напрямів розвитку. Певний науковий внесок у вирішення проблем оцінювання ефективності реалізації стратегічних напрямів розвитку міст зробили українські вчені Аверкіна М.Ф., Бабаєв В.М., Карий О.І., Карлова О.А., Родченко В. Б. [1, 3-7].

Метою викладеного дослідження є процес соціально-економічного розвитку міста, що реалізується з використанням системного підходу до оцінки соціально-економічних змін та прогнозування перспектив його розвитку з урахуванням пріоритетів державної та регіональної політики.

На думку Родченко В.Б., при всій очевидній необхідності прискорення процесу розробки показників, що характеризують рівень

соціально-економічного розвитку муніципального утворення, які б відповідали за своєю структурою і змістом якісно новим завданням управління, така робота в нашій країні ведеться повільно[6, с.127]. Навіть якщо муніципалітети оцінюють результати за окремими напрямками (розвиток промислових і торговельних підприємств, аналіз сфер освіти, охорони здоров'я, культури тощо), то детальним вивченням досягнутих результатів, визначенням комплексної оцінки досягнутого рівня соціально-економічного розвитку міста потрібно займатись окремо. Оцінка – це завжди порівняння, за підсумками якого формується судження про якість проведених робіт, і розробляються рекомендації на майбутнє.

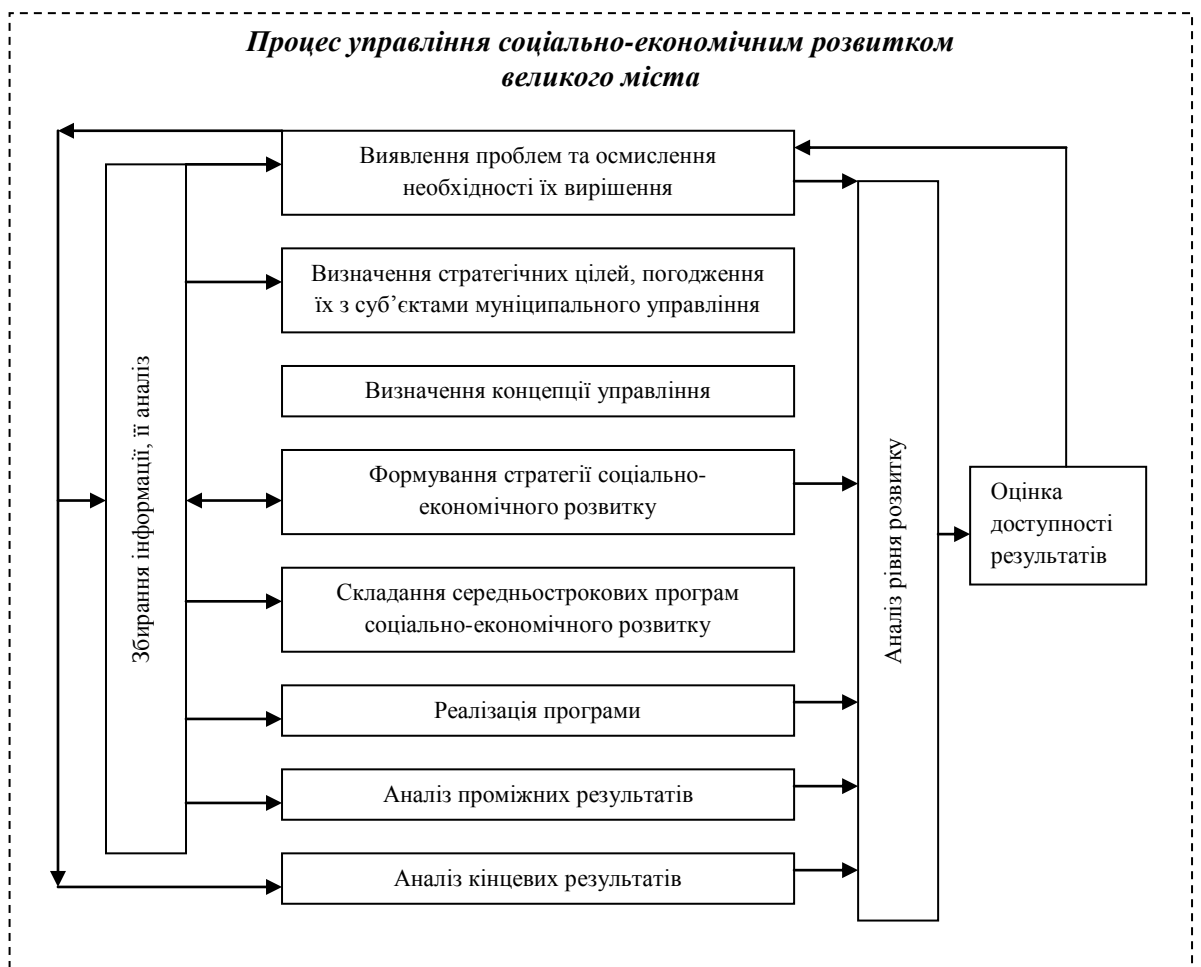

Рис. 1. Процес управління соціально-економічним розвитком міста

Автором використовує аналіз соціально-економічного розвитку для дослідження економіки в сукупності процесів, що впливають на вирішення соціальних проблем, та проводиться з метою виявлення основних тенденцій і закономірностей соціально-економічного розвитку. Оцінка – це спосіб встановлення значимості цих процесів для суб'єкта дослідження. Це експертиза, спрямована на аналіз ходу роботи, визначення ефекту і порівняння цих результатів з певними критеріями [2].

З представлених визначень стає зрозумілим, що аналіз соціально-економічного розвитку та його оцінка повинні проводитися постійно з метою відстеження динаміки процесів, що протікають у місті, тому слід використати моніторинг соціально-економічних процесів. Моніторинг – це складова частина управління, яка полягає в безперервному спостереженні та аналізі діяльності економічних об'єктів з відстеженням динаміки змін. Основні відмінності моніторингу та оцінки представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Відмінності моніторингу та оцінки стратегії соціально-економічного розвитку міста

Критерії	Моніторинг	Оцінка
1. Етапи проведення	Проводиться безперервно	Проводиться на ключових етапах реалізації програми
2. Коригування моделі	Не коригується	Аналізується та коригується з метою покращення
3. Зіставлення результатів	Заплановані діяльність і результати порівнюються з фактично досягнутими	Аналізуються причини досягнення / недосагнення запланованих результатів
4. Використання отриманої інформації	Для покращення роботи за заздалегідь сформованою програмою	Як для покращення роботи за заздалегідь сформованою програмою, так і для коригування стратегічних планів

Моніторинг та оцінка програм і проектів – це важливий логічний крок в управлінні розвитком міста, обов’язковий в разі переходу до програмного методу управління. Для здійснення моніторингу процесів та їх оцінки розвитку на рівні міста регіональним органам влади слід мати певний інструментарій, що дозволяє відстежувати тенденції змін і здійснювати своєчасні корегування. При формуванні і реалізації стратегії виникає необхідність її періодичного корегування з урахуванням мінливих умов зовнішнього і внутрішнього середовища (політична ситуація, валютний курс, фінансова криза, тощо) і виникаючих нових можливостей. Для цього необхідно оцінити стратегію не тільки на етапі її реалізації, а й на етапі її формування (рис. 2).

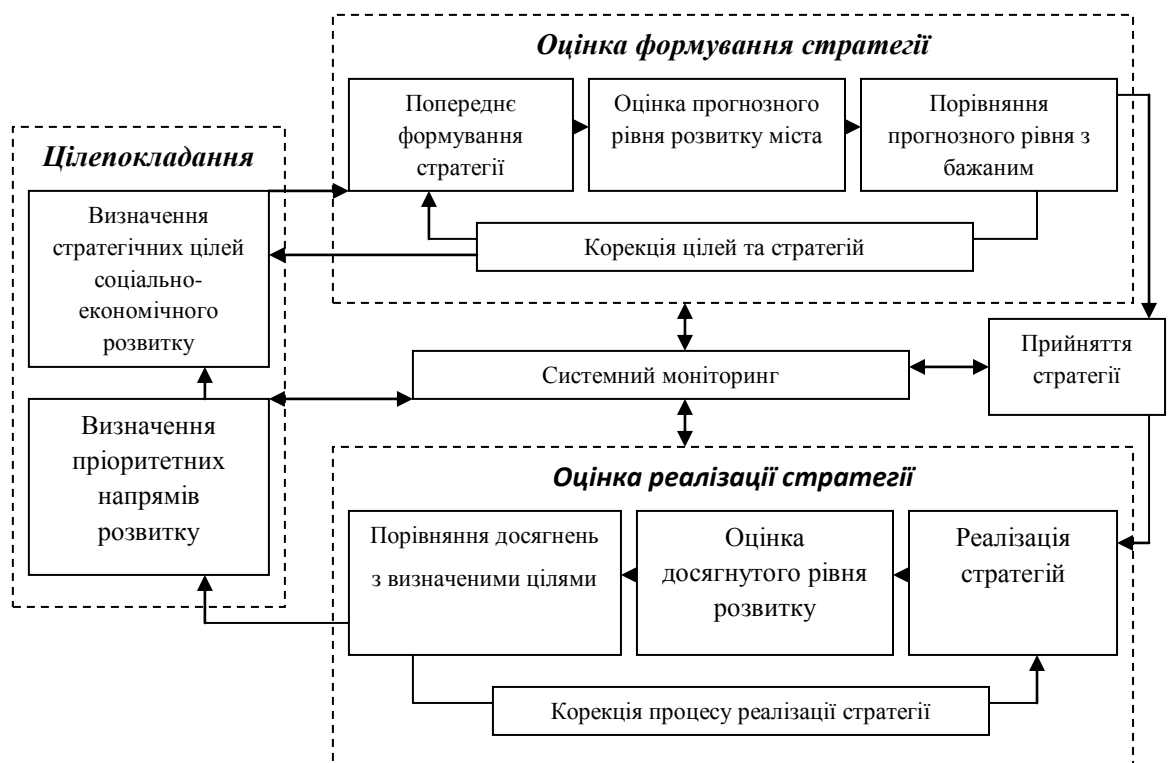
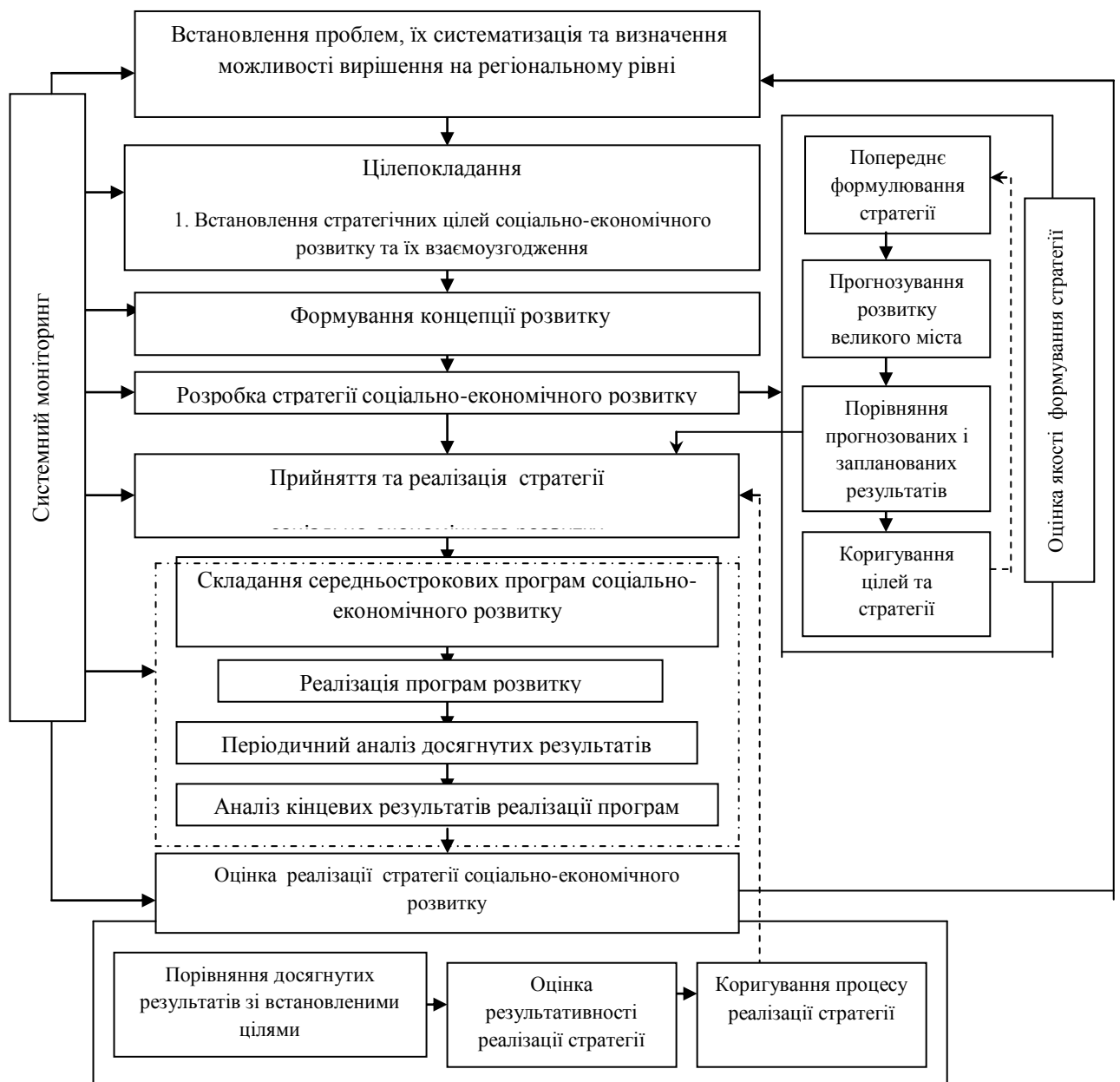

Рис. 2. Процес оцінки стратегії на етапах її формування і реалізації

Перевагами формування стратегії на регіональному рівні є наступні: потреби міста найкраще знайомі зацікавленим сторонам; визначення стратегічних напрямів розвитку міста саме на регіональному рівні сприяє залученню бізнес-структур, некомерційних організацій,

територіальних громад до процесів регіонального управління; сприяння децентралізації влади; можливість оптимального поєднання приватних інтересів з громадськими, узгодження локальних інтересів з регіональними тощо. На наш погляд, процес формування та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку міста слід доповнити етапом оцінки якості формування стратегії, а також процедурою системного моніторингу (рис. 3), що дозволить раціоналізувати визначення стратегічних альтернатив та оптимізувати вибір стратегічних напрямів розвитку міста.

Рис. 3 Процес формування та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку міста*

* розробка автора

За змістом стратегічний план соціально-економічного розвитку міста повинен охоплювати важливі напрямки його розвитку, як прогностичний документ з певним генеральним сценарієм розвитку. Стратегічний план нового типу, що відповідає сучасній економічній реальності, повинен бути розроблений на 5-10 років вперед. Формально не будучи директивним документом, стратегічний план повинен мати статус юридичного документа, що приймається регіональним органом управління. Стратегічний план конкретизується короткостроковими планами соціально-економічного розвитку, а в разі необхідності – уточнюється відповідно до екзо- та ендогенних змін, а також трансформації поглядів зацікавлених сторін на розвиток міста.

Отже, стратегічне управління можливе лише при багаторічному стратегічному плануванні і перш ніж намагатися управляти розвитком, необхідно накопичити певний досвід його планування. Подібний досвід є у великих міст, які тривалий час розробляють стратегічні плани, однак менші міста не так давно перейшли до розробки стратегічних документів, не мають можливості стратегічного управління. Однак, як для перших, так і для других актуальною є проблема оцінки досягнутого рівня розвитку та його порівняння з плановими показниками для подальшого їх корегування (тобто стратегічного управління), або для аналізу причин їх відхилення.

Концепція соціально-економічного розвитку міста – це прогнозно-аналітичний документ, що містить систему уявлень про стратегічний вибір, стратегічні цілі та пріоритети розвитку міста, основні положення місцевої соціально-економічної політики у розрізі її окремих складових і

засоби реалізації вказаних цілей. При цьому під стратегічним вибором міста ми розуміємо сукупність «полюсів зростання», виконання яких в перспективі має забезпечити досягнення головних цілей його комплексного соціально-економічного розвитку. При цьому пріоритетні функції можна визначити як ключові галузі і види діяльності (галузі спеціалізації, містоутворюючі, домінуючі, тобто ті, що володіють ефектом мультиплікатора).

Під стратегічною метою розвитку в загальному вигляді пропонуємо розуміти очікуваний (намічений) обґрунтований результат, який визначається якісно (на вербальному, змістовному рівні), кількісно і в часі. Тоді мета стратегічного розвитку території додатково характеризується, по-перше, довгостроковим (або середньостроковим) часовим горизонтом встановлення; по-друге, врахуванням при її обґрунтуванні факторів зовнішнього (для об'єкта планування) порядку.

Концепція заснована на реалістичному аналізі умов і ресурсів розвитку великого міста, що має власні ресурси, раціональне використання яких дозволить стабілізувати соціально-економічний стан і надати вагомий імпульс для розвитку. До них, зокрема, відноситься налагодження ефективного управління, раціонального використання міських фінансів і муніципальної власності. Розглядаючи стратегію як засіб для досягнення стратегічних цілей розвитку, слід зазначити, що між категоріями «стратегія» і «концепція» простежується взаємозв'язок частини і цілого. Іншими словами, концепція перспективного комплексного соціально-економічного розвитку міста повинна включати в себе в якості складової основні положення стратегії його розвитку.

Отже, систему стратегічного планування розвитку великого міста слід визначити як цілісний комплекс гнучких регулятивних положень організаційного, правового, методичного та інформаційного характеру,

що дозволяє забезпечити взаємодію державних, регіональних і місцевих органів управління, а також господарюючих суб'єктів в процесі розробки прогнозно-планових документів, які визначають перспективи розвитку на макро- мезо- та мікроекономічному рівні, а процес формування стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку міста – як ключову стадію процесу стратегічного управління сталим розвитком.

Література:

1. Аверкина М.Ф. Структура механізму забезпечення стійкого розвитку міста//М.Ф.Аверкина// Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка", № 2, 2013 р. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1792>
2. Калашнікова Х.І. Методика комплексної оцінки тенденцій і динаміки соціально-економічного розвитку великого міста / Х.І. Калашнікова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Черкаси: ЧДТУ, 2012. – Вип. 31. – Ч. II.–Т.2 – С. 215–218. – (Серія: Економічні науки)
3. Карий О.І. Комплексний розвиток міст: теорія та методологія стратегічного планування: [монографія] / Олег Ігорович Карий. – Львів: Видавництво Львівська політехніка, 2011. – 308с.
4. Карлова О.А. Визначення інструментів регіональної політики з питань розвитку міст/ О.А. Карлова// Zbior prac naukowych „Współpraca UE-Ukraina: Tendencje gospodarcze” – 6-7 listopada 2014 r. – 20-24 p. Режим доступу: <http://www.z-p-u.org>
5. Карлова О.А. Визначення ступеню підготовленості та елементів стратегії управління міського комплексу до інноваційних змін /О.А. Карлова / «Науковий вісник БДФЕУ. Економічні науки» (27) 2014. – с. 383-391.
6. Родченко В. Б. Міські комплекси України: чинники та умови організації регулювання соціально-економічного розвитку : [монографія] / В. Б. Родченко. НАН України, Ін-т економіки пром.-сті. – Донецьк, 2012. – 404 с.
7. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти: монографія / за заг. ред. В. М. Бабаєва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 307 с.

Aspects of alternatives determination and optimization of strategic development of the city territory

The methodological aspects of strategic development of the city are determined. The advantages of forming strategy on the regional level are distinguished. Under strategic choosing of the city the author understands range of “growth poles”. The problem of effective management establishment, rational application of municipal finances and property for the city development is highlighted. The system of strategic planning of big city development as integral complex of flexible regulative conditions is generalized. The process of formation strategic direction of social-economic development of the city as a key stage of strategic management process of constant city development is distinguished.